

נייר עמדה

יזמות חינוכית ככלי לקידום חיים משותפים במערכת החינוך

רקע

הקרן לעידוד יזמות חינוכיות (ע"ר) היא הגוף המנוסה ביותר בישראל בקידום יזמות חינוכית במערכת החינוך הפורמאלית, אשר פועלת בפריסה ארצית, בכל שלבי וסוגי החינוך. בלב העשייה שלנו עומדת התפיסה שהמחנכים בשטח הם סוכני השינוי המשמעותיים ביותר. יזמות חינוכית, המשלבת מטה ושטח שפועלים יחד, היא כלי אפקטיבי לקידום פתרונות יצירתיים לאתגרים חינוכיים ולסוגיות הבערות במערכת החינוך, ברמה המקומית והארצית כאחד.

הקרן לעידוד יזמות חינוכיות פועלת מתוך תפיסה לפיה יזמות חינוכית הינה גשר חברתי וכלי אפקטיבי לקידום חיים משותפים במערכת החינוך, ברמת התלמידים והמחנכים גם יחד. בשנים של התחממות פוליטית גלובלית, הקצנה וקיטוב, הקרן מבקשת להוביל בשדה החינוכי מנהיגות חינוכית מחברת - מנהיגות שמקדמת תרבות של חיבורים ומהווה תגובה נגדית לתהליכי הניכור והניתוק הקשים שהולכים ומתרחשים בין אדם לעצמו, בין אדם לחברו ובין קבוצות בחברה. לפיכך הקרן מלווה ומנחה יזמים חינוכיים בכל הקבוצות, האזורים והאוכלוסיות בחברה הישראלית לקידום חיים משותפים במגוון דרכים ופתרונות. בתוך כך, הולכים ומתבהרים האתגרים הטמונים בפעילות זו, לצד ההזדמנויות הרבות שיש לנצל באופן מדויק ומיטיב. להלן יוצגו פעולות שהקרן מפעילה בתחום חיים בשותפות ותובנות מהפעילות בשטח.

1. תכנית ארצית ליזמות חינוכית - הזדמנויות ותובנות

צורך העולה מהשטח: באמצעות מגוון תוכניות מזמינה הקרן את המחנכים בישראל לזהות צורך בשטח (מצב קיים אותו רוצים לשנות) ולהציע עבורו פתרון יצירתי וחדשני במטרה ליישמו במוסד החינוכי בו הם פועלים. מתוך מגוון רחב מאוד של צרכים אשר מוצגים בפני הקרן, סוגיית החיים המשותפים עולה מהשטח מידי שנה באופן מובהק בכל רחבי הארץ. מחנכים רבים מבקשים באופן עצמאי ויזמי לקדם אצל ילדיהם חשיפה, תפיסות חדשות ומפגש אנושי בלתי-אמצעי עם ילדים המגיעים מרקע שונה מהם- דתי, לאומי או חברתי. **כאשר הצורך מגיע מהשטח (Bottom-Up) - המוטיבציה לקדם את השינוי גבוהה, ולפיכך למחנכים יש בסיס חזק להובלת השינוי בקרב תלמידיהם.**

ליווי יזמות חדשניות לאורך הדרך: הצורך העולה מהשטח לקידום חיים משותפים הינו אחד, אך הפתרונות שאנו פוגשים עבורו הינם מגוונים, יצירתיים ומתחדשים מידי שנה בשנה. צוות המנחים של הקרן מנחה ומלווה את היזמים החינוכיים בפתרונות שהם מציעים, תוך תהליך פיתוח משלב הרעיון, דרך פיתוח תכנית עבודה בגישה חינוכית ועד יישום מלא לאורך שנת הלימודים. בתוך כך מלווה הקרן מידי שנה 'איים רבים' של חדשנות ושינוי ברחבי הארץ, המקדמים חיים משותפים בקרב תלמידיהם. **מטה מערכת החינוך מוזמן ללמוד ולמפות את הצרכים והפתרונות המגוונים אשר מופיעים בשטח, ואף למנף ולהפיץ מודלים מוצלחים למקומות נוספים.**

מפגש בלתי אמצעי בין מחנכים מרקעים שונים: כחלק מתוכנית הקרן, לאורך השנה משתתפים היזמים במיטאפים וכנסים אזוריים וארציים. באירועים אלו מתכנסים יחד מחנכים מכלל גווי החברה הישראלית ומתאגדים סביב מנחה משותף - יזמות וחדשנות חינוכית. עבור המחנכים כנסים אלו מהווים חוויה עוצמתית, כיוון שלרבים מהם זו הפעם הראשונה בה מתכנסים ערבים ויהודים יחד, חרדים וחילוניים, יוצאי אתיופיה וותיקים ועוד מגוון שילובים, כאשר בין כולם קיים מנחה משותף ראשוני מחבר, כזה בעל ערך וסטטוס מכבדים ומעצימים - יזמות. המפגש הינו סדנאי, אקטיבי ויצירתי, וכך הינו מחבר באופן מהיר 'ומדלג' מעבר להבדלים ולפערים הבין-תרבותיים. **אנו פוגשים התלהבות וסקרנות רבה של המחנכים לשוחח זה עם זה ולגלות את המוטיב המחבר, מבלי לעסוק במוטיב המפריד והמבדיל אשר מודגש תדיר בשיח התקשורת והפוליטי.**

דוגמא ייחודית הינה יוזמה שהתפתחה בתיכון שביישוב הבדואי א-סייד בדרום, המעודדת חיים משותפים וחיבור בין דורות. הצורך שזיהתה מנהלת בית הספר הוא כי לבני המגזר הבדואי חסר מידע חשוב על תקופת

השואה, ולכן יש צורך להקנות לנוער לימודים משמעותיים בנושא באמצעות מפגשים עם מי שחיו באותה תקופה. המנהלת יזמה תהליך חיבור בין האוכלוסייה המקומית בכלל, ותלמידי התיכון בפרט - לבין ניצולי שואה במרכז עמך ובני הדור השני של הניצולים. במשך שלוש שנים נערכים מפגשים שבמהלכם נוצר שיח בין הצדדים. יזמה מסוג זה מאפשרת פריצת תקרות זכוכית חברתיות וחינוכיות באופן אותנטי דרך תחום תוכן חדש שאיננו עצם העיסוק בחיים המשותפים.

2. מסלול ייחודי - מה למדנו והמלצות למודל משופר

לאור התפיסה ההולכת ומתחזקת של הקרן לעידוד יזמות חינוכיות לאורך השנים את היזמות החינוכית כגשר חברתי, בחרנו לפתוח **מסלול ייחודי לקידום יזמות חינוכית בתחום החיים המשותפים**. המסלול פעל בשיתוף בית הנשיא, פורום דב לאוטמן למדיניות החינוך וקרן ברכה בין השנים 19-2016, ובמהלכו הפקנו תובנות חשובות אשר אנו מבקשים לשתף.

המסלול פעל כחממה ליוזמות חדשניות המקדמות חינוך לשותפות בין המגזרים השונים בחברה הישראלית ומממשות את חזון תקווה ישראלית בחינוך. במסגרת החממה, פעלו במשך שנתיים כ-15 יזמות בכל הארץ, בשלבי חינוך שונים, בדגש על מסגרות על-יסודיות. המתודולוגיה כללה קול קורא להגשת יזמה בעלת פן חדשני ביחס לקהלי היעד, שאותה מובילים צוותי חינוך משני בתי ספר מקבוצות אוכלוסייה שונות, כולל תנאי סף למעורבות שני מנהלי/ות בתי הספר הללו בתהליך. בכל שנה בה פעל המסלול הוגשו עשרות יזמות. לאחר תהליך מיון קפדני התקבלו כ-15 יזמות, אשר השתלבו בתהליך שיטתי של פיתוח יזמה משותפת.

תיאורית השינוי של המסלול נשענה על ההנחה כי עבודה משותפת של צוותים מקבוצות שונות על יזמה יצירתית שמהווה מרחב שלישי ורענן, שבו נפגשים התלמידים והצוותים באופן רציף וסדור, יאפשרו לבנות הכרות, ליצור מפגש אנושי משמעותי, אמון, מערכות יחסים ואף לשנות עמדות. ההנחה היא שכל אלה יקרו דרך תהליכי הובלת היוזמה והפיתוח המשותף של הצוותים היזמיים המובילים שיהפכו לצוות יזם אחד, ויחללו הלאה למעגלי השפעה של תלמידים, הורים, צוות החינוך הרחב בבתי הספר וכן הלאה. הזהות, הכלים והמיומנויות היזמיות יהפכו לחלק מרפרטואר מקצועי שמחזיקים הצוותים וישמשו הלאה להמשכות והטמעת היוזמות כמו גם לפיתוח יזמות נוספות.

הצוותים הנבחרים השתתפו בתכנית איכותית שכללה כנסים ארציים של קהילת היזמים, מפגשי הנחיה פרטניים עם מנחה בבתי הספר ומשימות פיתוח יזמות על-פי תהליך מקצועי מתפתח. כמו כן, כל מיזם קיבל מענק יישום בסך 12,000-20,000 ₪ על-פי בקשת תקציב מותאמת לתכנית הפדגוגית של היוזמה, המיועד למימוש במסגרת הפעילות הבית ספרית.

במסגרת המסלול התפתחו יזמות משמעותיות ויצירתיות, שחלקן הפכו מוכרות בשדה החינוך והחיים המשותפים. כך למשל היוזמה העירונית 'מנהיגות לדו קיום' שקמה בירושלים, מטפחת מנהיגות נשית עתידית לקידום יחסים בין יהודים וערבים בישראל. היוזמה יצרה מפגשים בין תלמידות ערביות ויהודיות הכוללים עיסוק במעגלי זהות של התלמידות, היכרות עם שתי השפות, התרבויות והבנת הנרטיבים השונים. היוזמה נסובה סביב תהליך יצירה ובסופו מופק תוצר אומנותי להעברת המסר במרחב העירוני הציבורי.

חסמים ופערים מרכזיים בהם נתקלנו והמלצות למודל משופר

לצד ההצלחות ביצירת מודל יזמות ייחודי ולצד ההשפעה הגדולה בקרב בתי הספר המשתתפים, זיהינו מספר פערים אשר יש לתת עליהם את הדעת ולאורם לבנות פיצויים במורה ליצור מודל משופר:

- **איש תוכן מקצועי בתחום החיים המשותפים והיקף שעות:** מצאנו כי הנחיית תהליכי יזמות בתחום החיים המשותפים מעלה צורך גבוה לעסוק בתחום היחסים (ברמת הצוותים והתלמידים) לצד תכני היזמות. מודל ההנחיה של הקרן עוסק ביזמות חינוכית כתחום התמחות, ללא העמקה בתחום התוכן הייחודי בו עוסקת היוזמה. אך בשונה ממאות תחומים אחרים, בהם הקרן מקדמת יזמות חינוכית בהצלחה, תחום החיים המשותפים הינו כה רגיש, טעון ומורכב. כאן נדרש שינוי מודל ההנחיה בהיבט של **הוספת הנחיה מקצועית בתחום החיים המשותפים, כמו גם הוספת שעות משמעותית לתוכנית שתאפשר את השינויים.**

מרץ 2022

- **פעילות ברמת צוות היזמים ולא רק עבור התלמידים:** בעוד הפעילות היזמית לקידום חיים משותפים מוכוונת עבור התלמידים, מצאנו כי המורכבות מתחילה בעצם המפגש בין המחנכים (הצוותים היזמים) וכי יש להתייחס אליה בחשיבות רבה לא פחות. **נדרש להוסיף ציר פעילות משמעותי בקרב המחנכים במקביל לתלמידים**, על מנת ליצור תהליך עומק של היכרות וגיבוש צוות משותף מוביל שינוי.
- **הנחיה משותפת (Co):** יש להטמיע בכל התהליך מנחים משני המגזרים הפועלים ביחד בכל פעילות. זאת בכדי לייצג את שתי הקבוצות, להעמיק את תהליך ההנחיה מתוך היכרות של כל מנחה את הניואנסים של החברה שלו, לעשות מודלינג לחיים משותפים ולהקל בהבאת התוכן והתרגום.
- **לסיכום**, הקרן לעידוד יוזמות חינוכיות רואה יום-יום בעבודתה כיצד יזמות חינוכית הינה כלי עוצמתי לקידום חיים משותפים. היזמות החינוכית מאפשרת השפעה רחבה ורב מימדית ובונה נרטיב חלופי בו חיים משותפים מתקיימים סביב מרחב יזמי 'חדש'. כל אלה עשויים להשפיע ברמת התלמידים, המחנכים, ההורים, הקהילה והחברה. אנו מאמינים כי יש להשקיע ולקדם כלי אפקטיבי זה במערכת החינוך, כחלק ממגוון הכלים המוטמעים. הקרן תשמח לתרום מניסיונה בנושא, לשתף בנתונים, מידע ותובנות בשאיפה לקדם מודל מתקדם המשלב בין יזמות חינוכית לבין חיים משותפים בהתאם לצרכים העולים במטה ובשדה החינוכי.